

తెలుగు సంస్కృతి సాహిత్యాలపై బౌద్ధమత ప్రభావం

బి. బాలయ్య

అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్ ఆఫ్ తెలుగు

కాకతీయ ప్రభుత్వ కళాశాల, హనుమకొండ

వరంగల్ అర్బన్ జిల్లా, తెలంగాణ

వ్యాస సంగ్రహం :

భారతీయ చరిత్రలో బౌద్ధమతం ఒక గొప్ప సాంస్కృతిక, సామాజిక, ఆధ్యాత్మిక ఉద్యమంగా నిలిచింది. గౌతమ బుద్ధుడు ప్రతిపాదించిన అహింస, సమానత్వం, కరుణ, మానవతా విలువలు భారతదేశంలోని అనేక ప్రాంతాలపై ప్రభావం చూపినట్లే తెలుగు ప్రాంతాలపై కూడా విశేష ప్రభావాన్ని చూపాయి. ముఖ్యంగా ఆంధ్రదేశం బౌద్ధమతానికి ఒక ప్రధాన కేంద్రంగా అభివృద్ధి చెందింది. అమరావతి, నాగార్జునకొండ, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల వంటి ప్రాంతాలు బౌద్ధ సంస్కృతికి నిలయాలుగా ప్రసిద్ధి పొందాయి. బౌద్ధమత ప్రభావం తెలుగు సంస్కృతిలోని ఆచార వ్యవహారాలు, కళలు, శిల్పకళ, వాస్తుకళ, సామాజిక దృక్పథం, భాషా వికాసం మరియు సాహిత్య సృష్టిలో స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. తెలుగు సాహిత్యంలో మానవతా దృక్పథం, సమానత్వ భావన, కరుణా రసం, సామాజిక చైతన్యం వంటి అంశాల అభివృద్ధికి బౌద్ధ సిద్ధాంతాలు పరోక్షంగా దోహదపడ్డాయి. ఈ వ్యాసంలో తెలుగు సంస్కృతి మరియు సాహిత్యాలపై బౌద్ధమతం చూపిన ప్రభావాన్ని సమగ్రంగా పరిశీలించడం జరిగింది.

కీలక పదాలు : బౌద్ధమతం, తెలుగు సంస్కృతి, తెలుగు సాహిత్యం, అమరావతి, నాగార్జునకొండ, మానవతావాదం, కరుణ, సమానత్వం, శిల్పకళ, సామాజిక చైతన్యం.

ఉపోద్ఘాతం :

మానవ చరిత్రలో సమాజాన్ని ప్రభావితం చేసిన మతాలలో బౌద్ధమతం ఒక ప్రముఖ స్థానం కలిగి ఉంది. క్రీ.పూ. 6వ శతాబ్దంలో గౌతమ బుద్ధుడు స్థాపించిన ఈ మతం వేదకాలపు కర్మకాండాలకు ప్రత్యామ్నాయంగా మానవతా దృక్పథాన్ని ప్రతిపాదించింది. బౌద్ధమతం భారతదేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలకు వ్యాపించి, అక్కడి సంస్కృతి, సాహిత్యం, కళలు, సామాజిక వ్యవస్థలపై గాఢమైన ప్రభావాన్ని చూపింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రాంతం బౌద్ధమత వ్యాప్తికి ముఖ్య కేంద్రంగా నిలిచింది. శాతవాహనులు, ఇక్ష్వాకులు వంటి

రాజవంశాల ఆదరణతో బౌద్ధమతం అభివృద్ధి చెందింది. ఈ నేపథ్యంలో తెలుగు సంస్కృతి, భాష, సాహిత్యం మీద బౌద్ధమతం ప్రభావం విశేషంగా కనిపిస్తుంది.

తెలుగు ప్రాంతాలలో బౌద్ధమత వికాసం :

ఆంధ్రదేశంలో బౌద్ధమతం క్రీ.పూ. మూడవ శతాబ్దం నుంచే వ్యాప్తి చెందింది. మౌర్య చక్రవర్తి అశోకుని కాలంలో బౌద్ధమత ప్రచారం విస్తరించింది. అమరావతి, నాగార్జునకొండ, భట్టిప్రోలు, సాలిహుండు, శంకరం వంటి ప్రాంతాలు ప్రముఖ బౌద్ధ కేంద్రాలుగా ఎదిగాయి. ఆచార్య నాగార్జునుడు ఆంధ్రదేశానికి చెందిన ప్రముఖ బౌద్ధ తత్వవేత్త. ఆయన ప్రతిపాదించిన మార్గమే తత్వం ప్రపంచ బౌద్ధ చరిత్రలో విశిష్ట స్థానం పొందింది. నాగార్జునుని ఆలోచనలు తెలుగు ప్రాంతంలోని మేధో సంపదను సమృద్ధి చేశాయి.

తెలుగు సంస్కృతిపై బౌద్ధజం ప్రభావం :

1. సమానత్వ భావన : బౌద్ధమతం కులవివక్షను వ్యతిరేకించి సమానత్వాన్ని ప్రోత్సహించింది. ప్రతి మనిషి తన కర్మల ఆధారంగా ఉన్నత స్థితిని పొందగలడనే భావన సమాజంలో సమానత్వ దృక్పథానికి దోహదపడింది. ఈ ఆలోచనలు తెలుగు సమాజంలో సామాజిక చైతన్యాన్ని పెంపొందించాయి.

2. మానవతా దృక్పథం : కరుణ, మైత్రి, అహింస వంటి బౌద్ధ విలువలు తెలుగు ప్రజల జీవన విధానంలో భాగమయ్యాయి. ఇతరుల పట్ల దయ, సహనం, పరస్పర గౌరవం వంటి లక్షణాలు సంస్కృతిలో స్థిరపడ్డాయి.

3. కళలు మరియు శిల్పకళ : అమరావతి బౌద్ధ శిల్పకళ ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి పొందింది. అమరావతి స్తూపం, నాగార్జునకొండ శిల్పాలు, బౌద్ధ విహారాలు తెలుగు ప్రాంతాల కళాత్మక వైభవాన్ని ప్రతిబింబిస్తాయి. బుద్ధుని జీవిత ఘట్టాలను చిత్రించిన శిల్పాలు ఆ కాలపు కళా నైపుణ్యాన్ని తెలియజేస్తాయి.

4. వాస్తుకళ అభివృద్ధి : బౌద్ధమతంతో పాటు స్తూపాలు, చైత్యాలు, విహారాల నిర్మాణం అభివృద్ధి చెందింది. ఈ నిర్మాణాలు ఆంధ్రదేశ వాస్తుకళా సంప్రదాయానికి పునాది వేశాయి.

5. భాషా వికాసం : బౌద్ధులు ప్రజల భాషలలో తమ బోధనలు ప్రచారం చేశారు. ప్రాకృత భాషల వినియోగం వల్ల ప్రాంతీయ భాషల అభివృద్ధికి మార్గం సుగమమైంది. తెలుగు భాషా వికాసానికి కూడా ఇది పరోక్షంగా దోహదపడింది.

తెలుగు సాహిత్యంపై బౌద్ధమత ప్రభావం :

1. మానవతావాద భావజాలం : తెలుగు సాహిత్యంలో మానవతా దృక్పథం బలపడటానికి బౌద్ధ సిద్ధాంతాలు ప్రభావితం చేశాయి. మానవుని బాధలు, సామాజిక అసమానతలు, నైతిక విలువలపై దృష్టి కేంద్రీకరించిన రచనలు బౌద్ధ ప్రభావానికి నిదర్శనం.

2. కరుణా రసం : బౌద్ధమతం కరుణను ప్రధానంగా ప్రతిపాదించింది. ఈ ప్రభావం తెలుగు కవిత్వంలో కరుణారస ప్రాధాన్యాన్ని పెంచింది. అనేక కావ్యాలలో దయ, సహానుభూతి, మానవ ప్రేమ వంటి అంశాలు ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి.

3. జాతక కథల ప్రభావం : బౌద్ధ జాతక కథలు నైతిక విలువలను బోధించే కథలుగా ప్రసిద్ధి చెందాయి. ఈ కథన శైలి తెలుగు కథా సాహిత్యంపై ప్రభావం చూపింది. ప్రజలలో నీతి, ధర్మం, సద్గుణాల పట్ల అవగాహన పెంచడంలో జాతక కథలు ముఖ్య పాత్ర పోషించాయి.

4. సామాజిక విమర్శ : బౌద్ధమతం మూఢనమ్మకాలు, కర్మకాండలను విమర్శించింది. ఈ ధోరణి తెలుగు సాహిత్యంలో కూడా ప్రతిబింబించింది. వేమన పద్యాలలో కనిపించే సామాజిక విమర్శ, సమానత్వ భావన బౌద్ధ తాత్విక దృక్పథానికి సమీపంగా కనిపిస్తుంది.

5. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రభావం : ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో గుర్రం జాషువా, బోయి భీమన్న, త్రిపురనేని రామస్వామి వంటి రచయితల రచనలలో సమానత్వం, మానవ హక్కులు, సామాజిక న్యాయం వంటి అంశాలు కనిపిస్తాయి. ఇవి బౌద్ధమత మానవతా సిద్ధాంతాలతో అనుసంధానించబడతాయి.

బౌద్ధమతం మరియు తెలుగు సామాజిక చైతన్యం :

తెలుగు సమాజంలో సామాజిక సంస్కరణలకు బౌద్ధమతం ప్రేరణగా నిలిచింది. కుల వివక్ష, అసమానతలు, మూఢనమ్మకాలపై ప్రశ్నించే దృక్పథాన్ని పెంపొందించింది. ప్రజాస్వామ్య విలువలు, మానవ హక్కుల భావన, సామాజిక న్యాయం వంటి అంశాలకు బౌద్ధ తత్వం పునాది వేసింది. డాక్టర్ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ బౌద్ధమతాన్ని స్వీకరించడం ద్వారా సమానత్వ ఉద్యమానికి కొత్త దిశను చూపారు. ఈ ప్రభావం తెలుగు ప్రాంతాలలో కూడా సామాజిక చైతన్యాన్ని పెంచింది.

ముగింపు :

తెలుగు సంస్కృతి మరియు సాహిత్య వికాసంలో బౌద్ధజం విశేషమైన పాత్ర పోషించింది. ఆంధ్రదేశం బౌద్ధమతానికి ప్రధాన కేంద్రంగా ఉన్నందున ఈ ప్రభావం మరింత లోతుగా కనిపిస్తుంది. సమానత్వం, మానవతావాదం, కరుణ, అహింస వంటి బౌద్ధ విలువలు తెలుగు సంస్కృతిలో స్థిరపడ్డాయి. కళలు, శిల్పకళ, వాస్తుకళ, భాషా వికాసంతో పాటు తెలుగు సాహిత్యంలో మానవతా దృక్పథం, సామాజిక చైతన్యం, నైతిక విలువల పెంపొందనకు బౌద్ధమతం విశేషంగా దోహదపడింది. అందువల్ల తెలుగు సంస్కృతి సాహిత్యాల చరిత్రను అధ్యయనం చేసేటప్పుడు బౌద్ధజం ప్రభావాన్ని విస్మరించడం సాధ్యం కాదు. తెలుగు జాతి సాంస్కృతిక వారసత్వంలో బౌద్ధ సంప్రదాయం ఒక చిరస్మరణీయ అధ్యాయంగా నిలిచి ఉంది.

ఉపయుక్త గ్రంథ సూచి :

1. ఆరుద్ర : సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం. తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్, 1991.
2. బాలరామమూర్తి ఎటుకూరి : బౌద్ధ దర్శనం. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ, 2005.
3. లక్ష్మీరంజనం ఖండవల్లి : ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర సంగ్రహం. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, హైదరాబాద్, 1978.
4. హనుమంతరావు బి.ఎస్.ఎల్ : ఆంధ్రదేశ చరిత్ర మరియు సంస్కృతి. తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్, 1983.
5. ప్రతాపరెడ్డి సురవరం : ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ, 1982.
6. Ambedkar, B. R. The Buddha and His Dhamma. Siddharth College Publications, 1957.
7. Kosambi, D. D. The Culture and Civilization of Ancient India in Historical Outline. Vikas Publishing House, 1975
8. Nagarjuna. Mula Madhyamaka Karika. Translated by Jay L. Garfield, Oxford University Press, 1995.
9. Rahul Sankrityayan. Buddha Charitra. Kitab Mahal Publishers, Allahabad, 1956.
10. Thapar, Romila. Early India: From the Origins to AD 1300. University of California Press, 2002.